

INLEIDING

Voor u ligt het tweede nummer van *De Moderne Tijd. De Lage Landen, 1780-1940*. Het is een bijzondere aflevering, en wel om twee redenen. Mary Kemperink, sinds 2008 hoogleraar Moderne Nederlandse letterkunde, in het bijzonder de relatie tussen literatuur en wetenschap, aan de Rijksuniversiteit Groningen, gaat in de zomer van 2017 met emeritaat en die gebeurtenis willen we niet ongemerkt voorbij laten gaan. Bovendien heeft Mary Kemperink in januari 2017 afscheid genomen van de redactie van ons tijdschrift. Zes jaar lang is ze daarin een steunpilaar geweest. Naast haar sterke inhoudelijke inbreng was haar inzet voor de recente omvorming van het tijdschrift en de verbreding van het tijdvak naar 1780-1940 essentieel. Die inzet is wellicht te verklaren vanuit haar eigen onderzoek, dat een overtuigend voorbeeld is van het op zinvolle wijze zichtbaar maken van breuken en bruggen in de literair-culturele geschiedenis.

Het divergerende onderzoek van Mary Kemperink naar de relatie tussen literatuur en wetenschap laat zien hoe het overbrengen, vertalen en conserveren van kennis één van de niet te onderschatten functies is van literatuur en hoe deze door literatuur getransformeerde wetenschappelijk kennis op allerlei terreinen tot stand kan komen. De belangstelling voor dit onderzoeksgebied is in de jaren zeventig al in Engeland en de Verenigde Staten ontstaan en snel gegroeid. In Nederland is dit onderzoek, zowel vanuit de literatuurgeschiedenis als vanuit de wetenschapsgeschiedenis, vooral de laatste vijftien jaar zeer vruchtbaar gebleken. Het onderzoeksgebied levert een belangrijke bijdrage aan een literatuurgeschiedenis waarin het cultuurhistorisch perspectief volgens Mary Kemperink 'nadrukkelijk en naar mijn mening noodzakelijk aanwezig is'.¹ Dit blijkt ook uit haar uiteenlopende bijdragen met thema's als de dynamische en complexe relatie tussen literatuur en wetenschap, utopisme en (para)psychologie in de letteren (vooral bij

---

1 Mary Kemperink, *Van profeet tot patiënt. Visies op kunstenaarschap in de negentiende eeuw*. Inaugurele rede uitgesproken op 12 mei 2009 bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in het vakgebied van de Moderne Nederlandse letterkunde, in het bijzonder de relatie tussen literatuur en wetenschap (Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 2009), 19.

de Tachtigers), het sensitivistische proza, literatuur als bron voor stadsgeschiedenis, het Darwinisme in de Nederlandse literatuur, visies op kunstenaarschap in de negentiende eeuw, *self-fashioning* en ziektebeleving van kunstenaars, regelmatig met speciale aandacht voor het proza, de poëzie en het toneel in het fin de siècle.

In het verlengde hiervan wilden we een themanummer maken dat aan deze veelzijdigheid recht zou doen. Enkele Groningse collega's waren direct bereid een bijdrage te leveren, ieder op een expertisegebied dat hem of haar vertrouwd is én gerelateerd is aan Mary Kemperinks uitgebreide onderzoeksterrein. Dit leverde vijf heel verschillende artikelen op, zowel naar inhoud als naar vorm, omdat de auteurs deze 'opdracht' op geheel eigen wijze hebben ingevuld. Wie dit nummer doorbladert vindt geen concordantie in de rangschikking en indeling van de artikelen, maar eerder een brede waaier aan wetenschappelijk hommages aan het werk van Mary Kemperink. De artikelen kunnen dus onafhankelijk van elkaar gelezen worden en we hopen dat de verschillende benaderingen en visies nieuwe inzichten zullen opleveren.

Self-fashioning is het onderwerp van het eerste artikel, dat geschreven werd door Mathijs Sanders. In een aantal recente publicaties heeft Mary Kemperink laten zien hoe literaire interviews met Louis Couperus en Frederik van Eeden bijdroegen aan hun publieke reputatie en in functie stonden van hun *self-fashioning*.² Het journalistieke genre van het (literaire) interview gebruikt Sanders ook in zijn bijdrage over Dirk Coster. Hierin analyseert hij een interview met Coster in het Franse literaire tijdschrift *La Nouvelle Littéraire* en onderzoekt op welke manier Coster geportretteerd wordt voor het Franse publiek. Daarnaast interpreteert hij Costers eigen uitspraken over zowel de Nederlandse en de Franse literatuur in zijn zelfopgelegde rol van 'informant'.

Het overzichtswerk *Gedeelde kennis. Literatuur en wetenschap in Nederland van Darwin tot Einstein 1860-1920*,³ dat Mary Kemperink in 2011 publiceerde, geeft een goede indruk van de vele wetenschappelijke disciplines waar zij zich mee bezig gehouden heeft: evolutieeler, vitalisme, hysterie, hypnotisme, (para)psychologie, wiskunde, enz. De laatste jaren ging haar aandacht ook vooral uit naar de relatie tussen literatuur en het medische discours, onder andere over homoseksualiteit. In deze context plaatste Leonieke Vermeer haar bijdrage. Masturbatie

---

2 Mary Kemperink, 'Kunstenaar, aristocraat en zakenman: Louis Couperus' *self-fashioning*,' *Spiegel der Letteren* 55 (2013): 375-401 en Mary Kemperink, "'Geen grooter onzin dan dat de tijd der profeten voorbij is.'" De zelfpresentatie van Frederik van Eeden: kunstenaar, wetenschapper en wereldhervormer in één,' in *Schrijverstypen. De moderne auteur tussen individu en collectief*, red. Erica van Boven en Pieter Verstraeten (Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2016), 37-54.

3 Mary Kemperink, *Gedeelde kennis. Literatuur en wetenschap in Nederland van Darwin tot Einstein (1860-1920)* (Antwerpen/Apeldoorn: Garant Publishers, 2011).

werd in dit medische discours als een ‘ziekte’ gezien en verbonden met allerlei vermeende seksuele afwijkingen, waaronder homoseksualiteit. In deze case-study onderzocht Vermeer de rol van de kleine kruisjes en andere symbolen in het dagboek (1901-1941) van Henri Polak in relatie tot het antimasturbatiediscours.

116

Het beeldessay van Anne van Buul over de Geïllustreerde Bijbel (1900) kent een heel andere voorgeschiedenis. Mary Kemperink heeft het proefschrift van Anne van Buul over de receptie van de prerafaëlieten in Nederland begeleid. De prerafaëlieten hadden Mary’s belangstelling gewekt in verband met haar publicaties over utopisme. In het kader daarvan heeft ze ooit met Anne van Buul de Geïllustreerde Bijbel bekeken in de Universiteitsbibliotheek van Groningen omdat één van de prerafaëlieten, Walter Crane, daar een belangrijke rol in heeft gehad als illustrator. Mary Kemperink vond het een interessant boekverzorgingsproject omdat het past binnen de Nederlandse ontwikkeling van gemeenschapskunst en omdat er zoveel verschillende kunstenaars aan bijgedragen hebben, zoals Jozef Israëls en William Morris. Ze is altijd geboeid geweest door de wisselwerking tussen schilders en schrijvers in het fin de siècle en heeft dat, onder andere in haar vele colleges, ook uitgedragen.

De Beweging van Tachtig was bij Mary Kemperink vanzelfsprekend veelvuldig onderwerp van onderzoek. Een interessant artikel in dit opzicht is ‘Literaire vernieuwing: Een verhaal van gebieden, verbieden en toestaan. Tachtig als casus’ uit 2011.⁴ Via programmatische teksten in de verschillende literaire tijdschriften uit de periode 1885-1900 analyseert zij het proces waarin nieuwe poëtische normen legitimiteit verwerven en oude normen worden afgewezen of hun geldigheid behouden. Erica van Boven zoomt in haar bijdrage ook in op deze programmatische teksten van vooral Kloos en Van Deysel, maar ook van Netscher en Verweij, deels verschenen in de eerste jaargangen van *De Nieuwe Gids*. Zij concentreert zich hierbij op de genderbeelden, de gangbare connotaties van mannelijkheid en vrouwelijkheid, waar de mannen van Tachtig veelvuldig gebruik van bleken te maken.

Mary Kemperink heeft in relatie tot het concept homoseksualiteit overwegend over proza geschreven. De laatste bijdrage in dit nummer gaat over homo-erotische onderwerpen in de poëzie en vormt daarmee als het ware een complement met het werk van Mary Kemperink. Gillis Dorleijn bespreekt hoe concepten van homoseksualiteit die in het maatschappelijke domein circuleren de literaire cultuur beïnvloeden. Met behulp van drie perspectieven – tekst, *posture* en receptie – onderzoekt Dorleijn hoe het buitenliteraire, de homoseksuele constellatie, in het

---

4 Mary Kemperink, ‘Literaire vernieuwing. Een verhaal van gebieden, verbieden en toestaan. Tachtig als casus,’ in *Breuken en bruggen. Moderne Nederlandse literatuur: hedendaagse perspectieven*, red. Lars Bernaerts, Carl De Strycker en Bart Vervaeck (Gent: Academia Press, 2011), 87-110.

literaire tot uiting komt. Hoe deze drie perspectieven vervolgens verenigd kunnen worden, laat Dorleijn zien aan de hand van de bloemlezing *Strofen uit de nalatenschap van Andries de Hoghe*.⁵ De gedichten raken homo-erotische onderwerpen maar deze worden tegelijk verhuld volgens de complexe poëtische regels van het literaire spel.

Met gepaste trots dragen we dit nummer van *De Moderne Tijd* op aan Mary Kemperink en wij wensen haar een mooi emeritaat toe.

---

5 P.C. Boutens, *Strofen uit de nalatenschap van Andries de Hoghe* (Bussum: Van Dishoeck, 1919).